

ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ ГОСПОДАРСТВАМИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ярова В.В., кандидат економічних наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1742-1886>

Скоробагатько К.А., здобувачка вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Колеснік А.С., здобувачка вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Якщо характеризувати розвиток зерновиробництва Харківської області до 2022 року, коли розпочалося повномасштабне російське вторгнення в Україну, то ключовими словами тут були б: стабільність, зростання, ключова галузь, продовольча безпека людства. Ситуація кардинально змінилася 24 лютого 2022 р. Страшні людські втрати серед мирного населення і серед військових, масштабна вимушена міграція, руйнування виробничої та соціальної інфраструктури, небезпечність для сільськогосподарських робіт через замінування та хімічні забруднювачі – це далеко неповний перелік наслідків війни, що триває.

За оцінками Агроцентру KSE, було знищено або викрадено 2,8 млн т зернових і 1,2 млн т олійних культур врожаю 2022 р., загальною вартістю \$1,87 млрд. [1].

Особливістю аграрного виробництва є, по-перше, те що земля є іммобільним ресурсом. Сільське господарство, на відміну від інших видів бізнесу, не можна перевезти в іншу частину країни чи вивезти за кордон. По-друге, людям потрібно бути захищеними від війни і від голоду. Саме сільське господарство забезпечує безпеку і тим хто захищає, і тим, кого захищають.

Метою нашого дослідження є прогнозування обсягів виробництва зерна озимої пшениці господарствами Харківської області в умовах війни з використанням методів екстраполяції рядів динаміки.

Метод екстраполяції полягає у тому, що на основі вивчення динаміки попередніх показників роблять висновки про значення прогнозних показників у майбутньому періоді. У цьому випадку необхідним елементом є побудова та аналіз так званого динамічного

ряду, який класифікує зміну значення показника в часі за різними періодами та описує динаміку його розвитку [1].

Екстраполяція - це метод знаходження значень показника за межами відомого динамічного діапазону і передбачає розширення тенденції ряду в минуле або в майбутнє, тому розрізняють ретроспективну та прогнозну екстраполяцію [2].

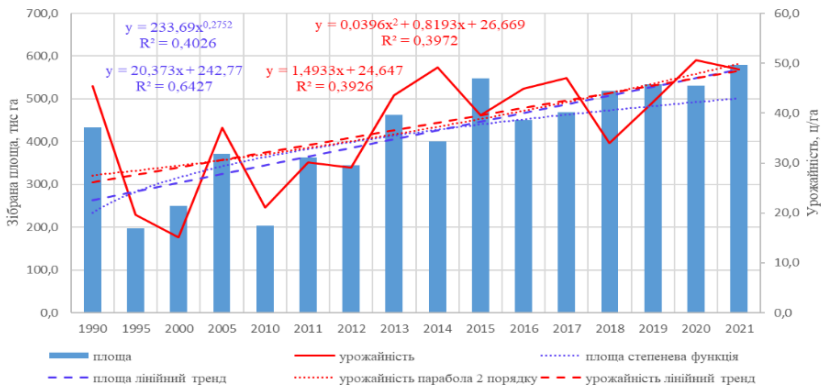
Під трендом в економічному прогнозуванні розуміють довгострокову тенденцію зміни економічних показників. Розрізняють такі основні групи методів прогнозування з використанням екстраполяції: 1) метод визначення середнього значення; 2) екстраполяція трендів; 3) експоненціальне згладжування [2].

Ми використали екстраполяцію трендів, тобто продовження трендів, виявлених під час аналізу, за динамічний діапазон, встановлений на основі емпіричних даних (рисунок).

Дослідивши тенденцію зміни розміру посівних площ озимої пшениці у господарствах Харківської області за 32 роки ми встановили закономірність до її щорічного зростання у середньому на 20373 га:

$$y_t = 242.77 + 20.373t$$

Якщо припустити, що ця тенденція зберігатиметься протягом наступних 7 років, то при рівні імовірності 0,95 можна прогнозувати на 2028 рік розмір посівної площі озимої пшениці 711,3 тис. га, що на 22,8% більше фактичної посівної площі по області у 2021 році.

Рис. Екстраполяція динамічного ряду факторів виробництва зерна озимої пшениці у господарствах Харківської області, 1990-2021 рр.

Але окрім чисто математичних прогнозів ми маємо враховувати військовий стан та тенденції, які складаються у навколишньому середовищі із факторами, які впливають на показники виробництва озимої пшениці. Федорова А. зазначає. Що «третина українських земель стала зоною ризикового сільського господарства. Це означає, що територія замінована і є потенційно небезпечною для ведення сільськогосподарських робіт. Забруднені ґрунти можуть стати небезпечними як для населення, яке там проживає, так і для споживачів, які будуть споживати вирощену на них агропродукцію». Експертка вказує на те що на стан ґрунтів впливає все: падіння снарядів, замінування територій, побудова бліндажів. І в міру продовження війни рівень пошкоджень зростає через хімічні, фізичні забруднення та механічні порушення структури ґрунту [5].

По-перше, мова йде про те що, Україна знаходиться у стані війни. Харківська область, як прикордонний регіон, межує із країною агресором. У зв'язку з цим у більшості прикордонних громад (Золочівська, Дергачівська, Липецька, Вовчанська, Вільхуватська, Дворічанська громади) та у районах, які опинилися у зонах активних бойових дій (Харківська, Богодухівська, Валківська, Чугуївська, Куп'янська, Ізюмська, Балаклійська, Великобурлуцька, Циркунівська, Роганська громади) урожай озимої пшениці 2022 року не був зібраний. Ускладнило ситуацію і те, що восени 2022 року не були проведені посівні роботи під урожай озимих 2023 року.

По-друге, хоч у мирні часи, хоч під час військового стану посівна площа відноситься до екстенсивних факторів розвитку зерновиробництва. Головні напрямки збільшення збору зерна мають бути зосереджені на інтенсивному факторі – на зростанні урожайності. Тому ми вважаємо необґрунтованим прогнозувати розширення посівних площ озимої пшениці у господарствах Харківської області на найближчі роки. Більш об'єктивним є використання степеневі функції:

$$y_t = 233.69t^{0.2752}$$

За параметрами криволінійної функції теоретичний прогноз посівної площі озимої пшениці у господарствах Харківської області на 2028 рік становить 553,8 тис. га або 95,6% до фактичного рівня 2021 року (при рівні імовірності 0,95), тобто можливе скорочення посівів цієї важливої зернової культури на 4,4% або на 25700 га.

Чоловський С.М. зазначає, що аналізуючи методи вирощування сільськогосподарських культур, можна виділити два найбільш

ефективних і витратних важелі впливу на рівень врожайності: системи удобрення та збереження. Водночас це «баланси» одного масштабу, а без балансу немає результату. Адже метою обох заходів є оптимізація та покращення роботи одного з них – системи посівного світла [4].

Ще 10-15 років тому врожайність озимої пшениці в 10 т/га була далекою мрією для українських аграріїв, а сьогодні це реальність для сільськогосподарських підприємств України. Основа цього – збільшення інвестицій, зміна методів вибору сортів, способів обробітку ґрунту, оновлення механічних тракторних парків, удосконалення систем удобрення та захисту рослин [4].

За даними Польового В.М., Лукашук Л.Я., подальше зростання врожайності та покращення якості зерна основної продовольчої культури в Україні – озима пшениця – потребує постійного вдосконалення техніки вирощування завдяки новітнім науковим розробкам. За інтенсивними технологіями вирощування середній рівень її може становити 70 ц/га проти 45 ц/га за звичайною технологією [5].

Нами встановлено, що за 1990-2021 рр. урожайність озимої пшениці в господарствах Харківської області має тенденцію до зростання. Про це свідчать використанні нами для математичного вирівнювання динамічного ряду урожайності і прямолінійна, і криволінійна функції.

Рівняння прямої лінії показує що, теоретична урожайність озимої пшениці у 1989 році була 24,647 ц/га. Протягом досліджуваного періоду вона зростала в середньому за рік на 1,4933 ц/га.

$$y_t = 24.647 + 1.4933t$$

Якщо припустити збереження встановленої тенденції на наступні 7 років, то при рівні імовірності 0,95 можна стверджувати, що теоретична прогнозна урожайність озимої пшениці у 2028 році становитиме 59 ц/га, що на 20,9% вище рівня 2021 року. За такого рівня урожайності при зменшенні посівних площ на 4,4% можна припустити збільшення прогнозного обсягу виробництва зерна озимої пшениці в Харківській області у 2028 році на 15,5% ($0,956 \cdot 1,209 = 1,155$ або 115,5 %).

Парабола 2 порядку має більш високий коефіцієнт достовірності апроксимації (0,3972) порівняно з рівняння прямої лінії (0,3926).

$$y_t = 26.669 + 0.8193t + 0.0396t^2$$

Орієнтовні прогнози обсягів виробництва зерна озимої пшениці господарствами Харківської області на 2028 р.

Математична функція (тренда урожайності)	Прогноз			(+, -)% до 2021 р.
	посівної площі (≤ на 4,4%), тис га	урожайності, ц/га	валового збору, тис ц	
Прямолінійна	553,8	59,0	32672,9	+15,5
Поліном 2-го ступеня	553,8	66,5	36809,2	+30,2

Поліном також встановлює тенденцію зростання урожайності за 1990-2021 рр. Якщо скористатися параметрами параболи 2-го порядку, то теоретично очікувана урожайність озимої пшениці у 2028 році становить 66,5 ц/га або 136,2% до фактичного рівня 2021 року (при рівні імовірності 0,95). За такого рівня урожайності при зменшенні посівної площі на 4,4% можна очікувати зростання обсягів виробництва зерна порівняно з 2021 роком на 30,2 %.

У перспективах подальших досліджень потрібно провести верифікацію отриманих прогнозів, яка є важливим етапом прогнозування. Вона передбачає оцінювання їх точності та обґрунтованості з використанням сукупності критеріїв, способів і процедур. Це дасть можливість оцінити якість прогнозу.

Бібліографічний список:

1. Дослідження KSE Institute та Мінагрополітики: прямі збитки в сільському господарстві України внаслідок війни з РФ сягають \$ 6,6 млрд. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/doslidzhennya-kse-institute-ta-minagropolitiki-pryami-zbitki-v-sil'skomu-gospodarstvi-ukrayini-vnaslidok-viyini-z-rf-syagayut-6-6-mlrd/> (дата звернення: 30.03.2023).

2. Екстраполяційні методи прогнозування як інструмент передбачення оптимальних обсягів споживання продукції вітчизняного продовольчого комплексу. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/3940/26%20-%2032.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 25.03.2023).

3. Федорова Л. Третина с.-г. земель в Україні є потенційно небезпечними для виробництва. URL: <https://kurkul.com/news/32433-tretina-s-g-zemel-v-ukrayini-ye-potentsiyno-nebezpechnimi-dlya-virobnitstva> (дата звернення: 29.03.2023).

4. Чоловський С.М. Максимальна врожайність озимої пшениці. *Агробізнес сьогодні*. 29.09.2017. URL: <http://agro-business.com.ua/2017-09-29-05-56-43/item/14095-maksimalna-vrozhainist-ozymoi-pshenytsi.html> (дата звернення: 23.03.2023).

5. Польовий В.М., Лукашук Л.Я. Інтенсифікація технології вирощування пшениці озимої. *Агроном*. 10.08.2019. URL: <https://www.agronom.com.ua/intensyfikatsiya-tehnologiyi-vyroschuvannya-pshenytsi-ozymoi/> (дата звернення 23.03.2023).